

THE PROBLEMS OF SEXUAL EDUCATION IN THE SCIENTIFIC HERITAGE OF ARON ZALKIND

In the article is consider the scientific heritage of A. Zalkind about sexual education of schoolmates. The author is study and analyze the theoretical basis of the original system of sexual education by A. Zalkind.

Key words: sexual education of schoolmates, educational influence, environment, sublimation.

УДК 378.1

Сарасва О.В.

**СИСТЕМА ВИХОВНОЇ РОБОТИ ПАВЛИСЬКОЇ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ
(1948 – 1970 РР.)**

У публікації представлено систему виховної роботи Павлиської середньої школи, що склалася впродовж 1948-1970 рр. Автором розкрито особливості методики виховання підростаючого покоління, розробленої В.Сухомлинським.

Ключові слова: етичні бесіди, громадянське, моральне, розумове, трудове, естетичне, фізичне виховання.

Теоретичні положення педагогічної системи В.Сухомлинського, розробленої впродовж 1948 – 1970 рр., щодо виховання знайшли своє практичне втілення в педагогічному процесі Павлиської середньої школи через взаємозв'язок різних напрямів виховання.

Складові системи виховної роботи Павлиської школи були предметом наукових розвідок у радянський та пострадянський (Н.Базилевич, А.Бика, Л.Бондар, Т.Будняка, В.Кіндрата, Т.Когачевської, К.Кривошеєнко, В.Лоскутова, О.Попандопуло, А.Попової, І.Слюсаренко, О.Соколовської) період.

Окремо розглядалися такі аспекти, як виховання колективу (Г.Бучківська, Г.Калмиков, Р.Позинкевич), самовиховання (Н.Василенко), засоби виховання (І.Наливайко, Г.Ткаченко, Л.Петрук), а також виховання певних якостей у дітей (А.Семез, З.Шевців).

Мета нашої публікації полягає у здійсненні аналізу системи виховної діяльності Павлиської школи впродовж 1948 – 1970 рр.

У педагогічній системі В.Сухомлинського помітне місце відведено теорії і практиці виховання. Педагог кваліфікував виховання, насамперед як людинознавство. Його зміст і основні підходи щодо втілення в практиці висвітлені у таких роботах: “Духовний світ школяра” (1960), “Методика виховання колективу” (1968), “Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості” (1970), “Як виховати справжню людину” (1970) і багатьох інших. Мета і зміст виховної роботи полягали в тому, “щоб кожному юнакові, кожній дівчині дати моральну, розумову, практичну і психологічну підготовку до праці, розкрити в кожному з них індивідуальні задатки, нахили і здібності”.

З цією метою важливо сформулювати уявлення молоді про ідеал виховання, що уособлює особистість комуніста, в якому відсутні будь-які негативні риси, який здійснює вчинки на честь високої мети. Для Василя Олександровича комуніст є втіленням усіх найкращих рис людини, а комуністичні ідеї зосереджують уявлення про найвищі людські цінності. “Люди, для яких правила комуністичної моралі стають правилами особистої поведінки, – наголошував учений, – відзначаються високою принциповістю” [5: 36]. Крім того педагог підкреслював, що “найважливішою рисою комуніста є оптимістичне ставлення до життя” [5: 38]. Отже, педагог ідеалізував образ комуніста, втіливши в ньому найкращі загальнолюдські та національні якості особистості.

Виокремимо пріоритетні напрями змісту виховного процесу педагогічної системи В.Сухомлинського. До них належать: громадянське, моральне, трудове, розумове, фізичне, естетичне, сімейне, патріотичне, ідейно-політичне виховання. Звичайно, ці складові традиційно притаманні виховному процесу. Тут же ми будемо намагатись представити лише ті, які вважаємо специфічними для системи В.Сухомлинського.

Теоретичні положення педагогічної системи В.Сухомлинського щодо виховання знайшли своє практичне втілення в педагогічному процесі Павлівської середньої школи через взаємозв'язок різних напрямів виховання.

Практична діяльність з *морального* виховання полягала в розробці класними керівниками планів виховання моральної культури, розрахованих на тривалий період. Один раз на тиждень проводились етичні бесіди. В.Сухомлинський розробив їх тематику, що включає:

“1. Кому зобов'язана людина (дитина, ти, я) тим, що він живе, радіє, користується щастям буття.

4. Ти не завжди будеш дитиною – ніколи не забувай про це!

17. Чому людина ПОВИННА? Весь смисл нашого життя полягає в тому, що всі ми повинні. Чи може бути по-іншому?

25. Найдорожче, ні з чим не зрівняне в світі – Людина.

38. Людина залишає себе в людині. В цьому людське безсмертя.

86. Якими своїми радощами буває безтактно ділитися з товаришами.

299. Будь скромним. Бережи свою гідність.

300. Не будь нав'язливими” [10: 66].

Для виховання моральної культури учнів у Павлівській середній школі було сформовано “азбуку моралі”, що являла собою правила, заповіді, норми поведінки, які мали стати стійкими переконаннями кожного учня. Азбучні істини безпосередньо пов'язані з найвищими моральними цінностями, які повинні розкриватись через яскраві образи, що пробуджують прагнення до ідеалу. Засвоєння загальнолюдських норм (азбуки моралі) виступало важливим елементом формування моральної культури особистості [2: 120].

Основу системи виховної роботи в Павлівській середній школі становили також етичні бесіди. Підручником для них була “Хрестоматія з етики”, що включала понад тисячу маленьких оповідань і казок із яскраво вираженим філософсько-етичним змістом.

Невід'ємною складовою виховання моральності в педагогічній системі В.Сухомлинського було виховання справжнього громадянина нашої держави. Основною формою *громадянського* виховання в Павлівській середній школі стала система бесід про громадянськість, що проводилися протягом усього періоду навчання в Павлівській середній школі. Програма проведення цих бесід була складена на основі двадцяти років практичної роботи і включала перелік рекомендованих тем, розрахованих на різні вікові групи учнів (з першого класу до закінчення середньої школи). Крім того, вона була побудована на розповідях про героїчні вчинки видатних особистостей та односельчан, наприклад, для учнів молодшого шкільного віку – про Клавдію Абрамову, невідомого піонера-героя з м. Кременчука, матір-Марію, Януша Корчака, Павла Морозова та інших; для учнів середнього шкільного віку – про Олександра Морозова, Зою Космодем'янську, Фелікса Дзержинського, Семена Тер-Петросяна (Камо) й багатьох інших; для учнів старшого шкільного віку – про Володимира Леніна, Олександра Ульянова, Марію Ульянову, Сергія Лазо, Джордано Бруно, генерала Карбишева та інших.

Бесіди про громадянськість мали “донести до учня розуміння величі, духовної краси, героїзму, благородства, відданості людини високим ідеалам і на цій основі утвердити почуття самоповаги й великої відповідальності за все, що він робить зараз і що належить йому робити в майбутньому” [4: 429]. Їх виховна суть полягала в тому, щоб “вони викликали у вихованця бажання бути хорошою, справжньою людиною” [4: 429].

За своїм характером це були бесіди-розповіді. Враховуючи їх виховний потенціал, В.Сухомлинський наполягав на застосуванні саме терміна “бесіда”. Особливістю такої

виховної форми було те, що через колективне сприйняття діти мали змогу особистого спілкування з ідеалами громадянськості.

Педагог рекомендував проводити не більше двох бесід на чверть, чітко визначити їх час і обставини, бажано в кожній школі вчителями створювати власну хрестоматію громадянського виховання.

В.Сухомлинський надавав важливого значення урокам громадянського піклування, які вчать дбати про інтереси народу. Моральному збагаченню і становленню громадянської зрілості дитини сприяє суспільно значуща праця, яка починається з раннього віку.

Особливе місце в практиці роботи Павлиської середньої школи поряд із громадянським посідає і *патріотичне* виховання. До основних форм патріотичного виховання В.Сухомлинський відносить систему подорожей Батьківщиною (спочатку уявних подорожей картою), які починаються з другого класу і тривають все шкільне життя. Він називає цифру 120, які включають вивчення історичного минулого, природи, літератури, фольклору, музики рідного краю і всього багатонаціонального Радянського Союзу. Використовуючи малюнки, діафілми, читання і написання листів й інші різноманітні прийоми роботи В.Сухомлинський вважав, що ці 120 подорожей вчать переживати почуття гордості. Були і реальні подорожі місцями бойової слави, до Києва, Москви та інших міст.

Захоплення героїзмом тих, хто поклав власне життя за майбутнє інших, накладає емоційно-естетичний відбиток на повсякденне життя дітей. Слухаючи розповіді про героїчні подвиги інших, кожний замислюється, задає собі питання: чи міг би я так вчинити? У кожному класі в Павлиші знаходився Куточок бойової слави, учень читав звернення дідів-прадідів, що загинули у Великій Вітчизняній війні, замислювався, залишившись наодинці з думками.

Для формування патріотичного почуття В.Сухомлинський пропонує висаджувати Яблуньку, Виноградний Кущ Матері, Батька, Бабусі, Дідуся. Створюючи радість для батьків, дитина і сама радіє, тоді вона буде і добре навчатись, щоб не завдати болю рідним.

Реалізації завдань патріотичного виховання також сприяли Закони мужності, що були вироблені різними поколіннями учнів Павлиської середньої школи.

Практика роботи авторської школи В.Сухомлинського була спрямована і на розв'язання завдань *розумового* виховання, яке проходило через серце-розум-руки дитини. Для досягнення мети розумового виховання вченим було визначено шляхи і способи розумового розвитку дитини: участь у продуктивній праці; проведення досліджень, експериментів; самостійне вивчення життєвих явищ, літературних джерел, літературно-творчі спроби; навчальна діяльність.

Уміння логічно мислити, правильно говорити, глибоко розуміти процеси і закономірності формуються в процесі навчання природничо-математичних, гуманітарних предметів і дисциплін естетичного циклу. Кожен з них, на думку В.Сухомлинського, потребує використання спеціальних методів і прийомів. Так, при вивченні предметів природничого циклу ефективним є використання продуктивної праці, досліджень, експериментів, а при вивченні гуманітарних предметів – самостійне вивчення життєвих явищ, літературних джерел, літературно-творчі спроби.

Дуже тонка робота проводилася В.Сухомлинським з індивідуалізації інтелектуального розвитку дитини. Так, навчання в 1 класі не починалися відразу з абстрактного мислення (букви, цифри, правила), а процес цей ішов від можливостей віку і розвитку дитини: спостереження → емоції → почуття → уява → образне мислення → пам'ять → абстрактне мислення (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення).

Найбільш ефективним в інтелектуальному вихованні старшокласників Павлиської середньої школи В.Сухомлинський вважав використання таких прийомів, як: доповіді, бесіди кращих знавців літератури, історії, географії перед молодшими товаришами. Здобуті знання повинні застосовуватись учнем не лише в практичній трудовій діяльності, а й в активній розумовій. Адже думка стає засобом пізнання навколишнього світу лише за допомогою творчої праці.

Розумовому розвитку сприяли також заняття учнів з 1 по 10 клас у різноманітних гуртках і об'єднаннях. У Павлиській середній школі діяло 48 гуртків: юних конструкторів, слюсарів, токарів, радіотехніків, електротехніків, трактористів, садівників, пасічників, юних істориків, філологів, математиків, фізиків, знавців іноземної мови, літературно-творчі, краєзнавчі, сільськогосподарські. Гуртками керували старші школярі, а навчались тут учні різного віку. Діяв ляльковий театр, в якому були задіяні учні 5-7 класів і вони виступали авторами п'єс на теми дитячого фольклору.

Також важливим прийомом розумового виховання в Павлиській середній школі є постановка проблемних запитань. “Створюючи проблемну ситуацію, учитель збуджує найважливішу рушійну силу розумової активності – перехід від досягнутого рівня знань і розумового розвитку до нової сходинки” [7: 252].

Добираючи методи розумового виховання, В.Сухомлинський надавав перевагу дослідницькому характеру розумової діяльності “спостерігаючи, думаючи, вивчаючи, зіставляючи, діти знаходять істину або ж бачать, що для відкриття істини потрібні нові спостереження, потрібне читання, експериментування” [7: 209]. Сфера інтересів учня не повинна обмежуватись підручниками і шкільною програмою. Весь програмний матеріал слугує основою для необов'язкового. Важливо, щоб “кожний наш вихованець був інтелектуально захопленою людиною” [7: 101].

Яскравою сторінкою науково-педагогічної діяльності В.Сухомлинського можна вважати багаторічну роботу з *трудового* виховання, адже весь устрій шкільного життя в Павлиші утверджував ставлення до праці на основі моральності.

Буденне життя Павлиської середньої школи було насичене щоденною, різноманітною, необхідною і звичною діяльністю дітей. В ній досягалось ефективно розв'язання значної кількості виховних завдань, тому праця була особистісно значущою справою, наповненою моральністю, красою і творчістю.

Так, прикладом реалізації трудового виховання в Павлиші стало формування трудових традицій: виготовлення перед літніми канікулами подарунку школі, виготовлення під час літніх канікул наочних посібників для біологічного кабінету, прикрашання класних кімнат і шкільного двору перед Першим і Останнім дзвоником, перед екзаменами, праця під час весняного й осіннього Тижня саду, День першого снопа, Свято першого хліба, літня косовиця, благоустрій села, трудова допомога батькам своїх однокласників.

З 60-х р. п'ята чверть у Павлиші була трудовою: учні залучалися до праці. “Фрукти й овочі ми продавали в колгоспних ларьках, прибуток здавали за актом в шкільну касу. Вирощували шовкопрядів. П'яти-шестикласники саморобними косилками косили траву, а чергові перших-третьох класів сушили сіно, готували його до зими” [1: 38].

Створення матеріальної бази для залучення дітей до праці вирішувалось у Павлиській середній школі шляхом допомоги старших школярів, батьків, учителів.

В.Сухомлинський при трудовому вихованні використовував різноманітні методи: вплив слова на свідомість учнів, приклад, вправлення, виконання колективних трудових завдань, змагання індивідуальних творчих здібностей, режим праці. “Ефективність застосування кожного з цих методів залежить від того, наскільки уміло розкриваються многогранні цілі конкретних видів праці – створення матеріальних і духовних цінностей для суспільства, розвиток творчих здібностей учнів, оволодіння практичними вміннями і навичками” [7: 238].

Теоретичні підходи В.Сухомлинського до визначення змісту, мети і завдань *естетичного* виховання знайшли своє втілення в практиці роботи його авторської школи.

Естетичне виховання в Павлиській середній школі здійснювалось засобами різних видів мистецтв (музичного, образотворчого, театрального, хореографічного та екранних): художня праця, гра на музичних інструментах (якій навчались всі діти без винятку), участь у театралізації казок, перегляд та обговорення кінофільмів тощо.

Практична робота з естетичного виховання в Павлиській середній школі була спрямована на переживання почуття насолоди від прекрасного, спонукала до індивідуальної

творчості: літературних спроб, драматизації казок, оповідань, байок, роботи в теплиці, походів, екскурсій, слухання “музики природи” та ін.

Однією з форм естетичного виховання в школі В.Сухомлинського було проведення бесід, метою яких є “виховання і розвиток почуття краси: у природі, в людині, у відносинах між людьми, в праці, у мистецтві, в думці, в слові, в мовленні” [10: 77].

В.Сухомлинський включив питання *статевого* виховання в свою педагогічну систему і запровадив її в роботу керованої ним школи. Основним засобом статевого виховання є приклад яскравих життєвих історій

Практична діяльність з виховання хлопчиків полягала в тому, що:

- 1) “... всю найважчу роботу виконують хлопчики” [4: 557];
- 2) хлопець “... раніше, ніж дівчинка включався в оплачувану продуктивну працю” [4: 557];
- 3) хлопці за визначеною програмою брали участь у літніх і зимових військових іграх, метою яких було “навчити хлопчиків витривалості, вміння долати труднощі й зневажати розслабленість і хникання”. Учні 4 класів брали участь у літніх і зимових військових іграх, для хлопців 6 – 7; 8 – 9 класів було запропоновано спеціальні зимові ігри, що включають спорудження снігових і льодових укріплень, уміння готувати їжу.

У вихованні хлопчиків першочергову роль відігравала військова гра, що являє собою “справжню школу свідомого, дисциплінованого підкорення всіх своїх сил керівникові, в особі й волі якого концентрується необхідність” [10: 559]. Виховна сила військової гри полягає у тому, що хлопчики і юнаки виявляють доблесть не заради похвали, нагороди, а з внутрішньої потреби бути сильними, мужніми, витривалими і благородними [4: 558].

Педагог вважав, що “чоловік більшою мірою відповідає за сім’ю, його любов і вірність – передусім відповідальність і за дітей, і за дружину” [4: 563].

Щодо виховання жінок він пропонував наступне:

- 1) “треба, щоб кожна дівчинка виховувалась самотньою і яскраво вираженою особистістю” [4: 573];
- 2) “... дівчині-жінці має належати провідна роль у тому дусі відповідальності за людину й вимогливості людини до самої себе й до інших, який мусить панувати в школі” [4: 574];
- 3) “... важливо, щоб прагнення юнака утвердити свою мужність, силу волі, безстрашність спонукались пильним і вимогливим поглядом дівчини” [4: 575].

У Павлівській середній школі проводився цикл бесід про любов, викладався етичний курс “Сім’я, шлюб, любов, діти” за розробленою В.Сухомлинським програмою. Він “не менш важливий, ніж будь-який предмет загальноосвітньої школи. Якщо не найважливіший. Не всім бути фізиками й математиками, а чоловіком і дружиною – всім, батьком і матір’ю – всім” [9: 187].

В авторській школі В.Сухомлинського для досягнення мети педагогічної системи – формування всебічно розвиненої особистості – використовувалася низка методів і прийомів, які, насамперед, відповідали обстановці, рівню виховання учнів, рівню їх підготовки.

Вирішальним фактором добору Сухомлинським методів, прийомів, засобів виховання у школі було переконання, що “...виховуємо ми насамперед не тими чи іншими методами або прийомами, а особистістю” [4: 588].

Методу переконання педагог-новатор надає першочергове значення в системі моральних впливів на особистість. “Переконання – це не лише усвідомлення людиною істинності світоглядних та моральних понять, а й особиста її готовність діяти відповідно до цих правил і понять. Переконаність ми спостерігаємо тоді, коли діяльність людини мотивується світоглядом, коли істинність того чи іншого поняття не тільки не викликає в людини сумнівів, а й формує її суб’єктивний стан, її особисте ставлення до істини” [5: 13].

Метод практичного привчання або вправляння в правильному вчинку є складовою методики виховання, що “справляє благотворний вплив на виховання звичок культурної поведінки” [8: 16]. Важливо, щоб моральні переконання входили до душі дитини лише через виконання благородних вчинків, без яких немає вихованості. Наприклад, допомога самотнім старим людям, проведення свят, виконання трудових доручень і т. ін.

Дієвим у системі виховання є метод *прикладу*. В Павлівській середній школі виховували учнів, учили їх правильно жити за допомогою прикладу живих людей, особливо вчителя, вихователя. Якщо сам вихователь запалений справжніми ідеалами, то й учень пройметься ними, тому вчинки вчителя мають відповідати його словам. Учителі школи Сухомлинського не проявляли байдужого ставлення до інтересів і прагнень учнів: “Смисл процесу виховання і майстерність вихователів полягає в тому, щоб, глибоко досліджуючи, вивчаючи, враховуючи взаємообумовленість і взаємозалежність розвитку колективу й розвитку особистості, знайти максимально сприятливі умови для становлення особистості, для повного розкриття всіх її нахилів, здібностей, обдарувань, талантів” [9: 157].

Метод *проектвання* людини, на думку В.Сухомлинського, найяскравіше проявляється у патріотичному вихованні. “Формуючи патріотичні почуття і переконання, далекоглядний вихователь орієнтується на майбутнє – незалежно від того настане воно завтра чи через багато років” [3: 133]. Для використання цього методу вчителі повинні мати уявлення про ідеал суспільства й ідеал особистості.

Важливим у комплексі впливів педагогічної системи В.Сухомлинського є метод *виховних ситуацій*, що в окремих випадках створюються штучно, але опосередковано впливають на вчинки дитини. “У виховній роботі було багато спеціально створених, передбачених, “збудованих” людських відносин, які мали за мету глибоко утвердити в душах вихованців повагу до людини як вищої цінності, щоб з дитинства людина була другом, товаришем, братом іншої людини” [6: 292].

Метод *покарання* в авторській школі В.Сухомлинського використовувався дуже рідко, лише в особливих випадках. Підходи Василя Олександровича до застосування методу покарання пройшли певну еволюцію. На початку своєї діяльності він вважав, що покарання як метод можна застосовувати лише в тому випадку, коли він добре продуманий і “сприйматиметься й оцінюватиметься не окремим учнем, а всім колективом” [8: 29]. Набувши досвіду, педагог переконується, що виховання несумісне з покараннями. Категорично ні в якому випадку не можна висміювати дитину, виганяти з класу, залишати після уроків для виконання певної роботи тощо (як приклад, 89 порада з книги “Сто порад учителям”). В.Сухомлинський створював школу без покарань, в якій на гуманістичній основі проходив би весь навчально-виховний процес.

Засобами *фізичного* виховання у Павлівській середній школі виступали: режим дня, уроки фізичної культури, ранкова зарядка, фізкультурна хвилинка, здоровий спосіб життя.

Тут регулярно (один раз на два тижні) проводилась система бесід про людину, що вмещували інформацію “від менш складних анатомо-фізіологічних явищ поступово переходили до глибших, прихованих, що зачіпають становлення й розвиток психіки” [6: 358]. Наприклад, з учнями 5-8 класів проводились бесіди на тему “Серце і праця”.

При Павлівській середній школі працювали літній піонерський табір “Сонячна діброва”, спортивні секції (легка атлетика, баскетбол, волейбол, шахи), діяльність яких (спортивні змагання, ігри, конкурси) сприяла фізичному розвитку учнів. Крім того, багато уроків проводили на природі, що також позитивно впливало на здоров'я учнів.

Фізична праця була одним із засобів зміцнення здоров'я, її виховне значення полягало в тому, що “із зростанням фізичних сил і можливостей зростає значення трудової діяльності, яка потребує певного напруження для подолання труднощів” [3: 304]. Тому в ній були задіяні учні, починаючи з семи років. Увесь педагогічний колектив Павлівської середньої школи турбувався про те, щоб кожний вихованець не просто працював, а розвивався фізично й духовно.

Загартування фізичних сил – засіб самовиховання через заняття різноманітними видами спорту: легкою атлетикою, лижними прогулянками, підніманням ваги, закалювання, військові та спортивні ігри, катання на велосипеді, ковзанах, плавання, туристичні походи, екскурсії.

Фізичний розвиток у підлітковому й ранньому юнацькому віці вимагає більшої уваги від вихователя, створення відповідних умов і середовища.

У Павлівській середній школі на уроках фізичної культури учнів поділяли за станом здоров'я на три групи: основну, підготовчу і спеціальну. Таким чином, у практиці роботи було реалізовано принцип індивідуального підходу.

У Павлівській середній школі для досягнення мети педагогічної системи поколіннями учнів були вироблені Закони справжньої дружби, Десять правил не можна, Десять негідних речей, Азбука моралі та ін.

Зміст кожного напрямку виховання в Павлівській середній школі реалізувався різноманітними шляхами: у процесі вивчення шкільних дисциплін; у позакласній виховній роботі; шляхом залучення учнів до різних видів практичної творчої діяльності; у спільній діяльності сім'ї, школи та громадськості. Це й свідчить про системність, цілісність і безперервність організації навчально-виховного процесу, що може стати предметом подальших історико-педагогічних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рындал В.Г. Уроки Сухомлинского (издание второе, дополненное). – М.: Педагогический вестник, 2003. – 340с.
2. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості // Вибрані твори: в 5 т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т. 1. – С. 55-206.
3. Сухомлинський В.О. Духовний світ школяра // Вибрані твори: в 5 т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т. 1. – С.209-400.
4. Сухомлинський В.О. Методика виховання колективу // Вибрані твори: в 5 т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т. 1. – С.403-637.
5. Сухомлинський В.О. Формування комуністичних переконань // Вибрані твори: в 5 т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т.2. – С. 7-146.
6. Сухомлинський В.О. Народження громадянина // Вибрані твори: в 5 т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т. 3. – С. 283-582.
7. Сухомлинський В.О. Павлівська середня школа // Вибрані твори: в 5 т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т.4. – 1976. – С.7-390.
8. Сухомлинський В.О. Вправлення – один із методів виховання свідомої дисципліни // Вибрані твори: в 5 т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 5. – 1977. – С.16-29.
9. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. – К.: Рад. школа, 1978. – 263 с.
10. Сухомлинский В.А. План работы Павлышской средней школы на 1970-1971 учебный год. Машинопись 1970 год. ЦДАВОВУ. – Ф. 5097. – Оп. 1. – Спр. 930. – 108 арк.

Сараева Е.В.

СИСТЕМА ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ПАВЛЫШСКОЙ СРЕДНЕЙ ШКОЛЫ (1948-1970 ГГ.)

В публикации представлена система воспитательной работы Павлышской средней школы, сложившейся на протяжении 1948-1970 гг. Автор раскрывает особенности методики воспитания подрастающего поколения, разработанной В. Сухомлинским.

Ключевые слова: этические беседы, гражданское, нравственное, умственное, трудовое, эстетическое, физическое воспитание.

*EDUCATIONAL SYSTEM OF THE PAVLYSKA SECONDARY SCHOOL
DURING 1948-1970 YEARS*

In the article is represents educational system of Pavlyska secondary school during 1948-1970 years. The author is uncover the features of educational techniques of the rising generation by V. Sukhomlinskiy.

Key words: ethical conversation, civil, moral, intellectual, labor, aesthetic, physical education.

УДК 376.54

Тадесв П.О.

**ДІЯЛЬНІСТЬ ГАРРІ ПАССОУ В ГАЛУЗІ РОЗРОБЛЕННЯ
НАВЧАЛЬНИХ ПЛАНІВ ІЗ ПРИРОДНИЧИХ НАУК
ДЛЯ ОБДАРОВАНИХ ШКОЛЯРІВ У США**

У статті аналізується внесок у розвиток теорії навчального плану для обдарованих до природничих наук школярів, здійснений відомим американським педагогом Гаррі Пассоу. Особлива увага приділяється його ідеям групування за здібностями, створення AP-класів та побудові загальних принципів, які лежать в основі навчального плану для обдарованих школярів. Ретроспективно характеризуються основні віхи діяльності відомого американського педагога.

Ключові слова: Гаррі Пассоу, освіта обдарованих, навчальний план, природничі науки.

Актуальність і постановка проблеми. Система освіти американської нації зароджувалася і розвивалася разом з американською державою й суспільством. Відповідаючи соціально-економічним, історичним, політичним змінам в країні, філософія освіти пристосовувалася до нових потреб кожної епохи. Освіта обдарованих як система виникла на рубежі XIX та XX століть в результаті тривалого процесу зміни статусу освіти, формування концепції навчання, еволюції змісту та методів виховання, які мали місце впродовж розвитку американського суспільства. Прогресивна педагогіка першої половини XX століття та ідеї педоцентризму мали великий вплив на формування у 40–50-х рр. XX століття нових поглядів американців на дитину, її розвиток та виховання, що, у свою чергу, спровокувало виникнення нових напрямів навчання у США у цей період [2: 12]. Саме в цей час з'являються теорії, що вплинули на формування “освіти обдарованих”, впроваджуються перші навчальні програми та проекти для обдарованих із малозабезпечених сімей.

Розвиток освіти обдарованих школярів відображав еволюцію ідей, поглядів та досліджень науковців і практиків, які одними з перших поставили питання про особливості навчання талановитих та обдарованих учнів та студентів. Походження сучасних тенденцій розвитку американської системи освіти обдарованих можна прослідкувати, адже ми знаємо, що все нове – це добре забуте старе. Вивчення витоків розвитку конкретної сфери освіти має значення для розуміння її сучасного стану і проблем. Тому вивчення внеску конкретних особистостей в розвиток підходів до навчання обдарованих учнів є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній вітчизняній педагогіці система освіти в США досліджувалася А.Джуринським, О.Сухомлинською, А.Олексюком, А.Сбруєвою та іншими відомими вченими. Разом з цим, питанню організації навчання обдарованих школярів у США приділено недостатньо уваги. Серед досліджень цього напрямку відзначимо роботи О.Антонової, Н.Теличко, І.Волощука, О.Бевз.

Ще менше досліджене питання про діяльність відомих американських педагогів у галузі навчання обдарованих школярів. Нам відомо лише одне дисертаційне дослідження Ю.Кузнецової, в якому здійснено коротку характеристику внеску Льюїса Термена, Лети